

Susanna Alakoski
De meisjes van
de katoenfabriek

ROMAN

‘DE ZWEEDSE ELENA FERRANTE’

Met *De meisjes van de katoenfabriek* begint Susanna Alakoski aan een vierdelige romanreeks over het leven, werk en de dromen van vrouwen in Finland en Zweden, die de hele twintigste eeuw omspant. Een verhaal over vrede en oorlog, waarin het dagelijkse leven en de wereldpolitiek nauw met elkaar zijn verweven.

Hilda's vader woont in Amerika en haar moeder kan niet voor haar zorgen, omdat ze na de bevalling geestelijk in de war is geraakt. De wijze oude Sannatante zorgt voor Hilda. Zij leert haar melken en huishouden, maar ook lezen en schrijven. En van haar krijgt Hilda de wijsheden en de gedragsregels van de Bijbel en de Kalevala mee.

Wanneer Hilda onbedoeld zwanger raakt, moet ze de veilige omgeving van de boerderij verlaten. Op haar nieuwe werkplek ontmoet ze de avontuurlijk ingestelde Helli, die haar meeneemt naar Vasa, naar de katoenfabriek van rode baksteen waarvan de pijp hoger is dan de Drievuldigheidskerk. Hier zullen ze werken, wonen en leven. Hier zullen ze de meisjes van de katoenfabriek worden.

‘Een indrukwekkende roman over strijdlust, vrouwenlevens en
Finlands gewelddadige geschiedenis.’ *M-Magasin*

Susanna Alakoski (1962) is geboren in Finland en groeide op in Zweden. Ze debuteerde met de roman *Svinalängorna*, die met de August-prijs werd bekroond en werd verfilmd. Haar serie romans over de levens van vier generaties Finse en Zweedse vrouwen verschijnt in diverse landen in vertaling en is een internationale bestseller. *De meisjes van de katoenfabriek* werd vertaald uit het Zweeds door Edith Sybesma en Neeltje Wiersma.

SUSANNA ALAKOSKI

De meisjes van de katoenfabriek

Vertaald uit het Zweeds door
Edith Sybesma en Neeltje Wiersma

uitgeverij
ORLANDO

Met dank aan de Swedish Arts Council voor hun bijdrage aan de vertaalkosten.

**SWEDISH
ARTS COUNCIL**

Kalevala, Het epos der Finnen, verz. door Elias Lönnrot. In Nederlandse verzen (vert. uit het Duits naar de oorspr. Finse uitg.) gebracht door Mies le Nobel. Uitgeverij Vrij Geestesleven, Zeist, 1985.

Op pag. 255 en 256 wordt geciteerd uit: Carl Michael Bellman, *Sterven van liefde en leven van wijn*. Een bloemlezing uit de *Epistels & Zangen van Fredman*. Vertaald uit het Zweeds en ingeleid door Bertie van der Meij. Uitgeverij Voltaire, 's Hertogenbosch, 2003.

© 2019 Susanna Alakoski

Oorspronkelijke titel *Bomullsängeln*

Oorspronkelijke uitgever Natur och Kultur, Zweden

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Nordin Agency AB, Zweden

© 2023 Nederlandse vertaling Edith Sybesma en

Neeltje Wiersma en Uitgeverij Orlando bv, Amsterdam

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

© Omslagbeeld SSPL/UIG / Bridgeman Images

© Foto auteur Sara Mac Key

Zetwerk Pre Press Media Groep

ISBN 978 90 833357 2 8

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

Dit is het verhaal van vier generaties vrouwen, Hilda, Greta, Kathrine en Barbara, die allemaal afkomstig zijn uit Zweden. Een land dat toen, lang geleden, uit de gewesten Svealand, Götaland, Norrland en Finland bestond. Deze vrouwen zouden allemaal hun streek, Österbotten, verlaten, waar Hilda's voorvaderen stenen hadden verwijderd en sloten hadden gegraven, de grond hadden ontgonnen en onder de ploeg gelegd, hadden geëgd, geplant en geoogst. Waar ze huizen hadden getimmerd en de aarde hadden bewerkt voor nieuwe eeuwen en generaties. Dit is ook het verhaal over enkele bewoners die na de oorlogen naar een ander land gingen om daar een kostwinning en een nieuw, beter leven te vinden.

De bewoners van dit verre, uitgestrekte Finland waren Zweden, ongeacht de taal die ze spraken. Ze vielen onder dezelfde heerschappij, en de vlag die boven hun hoofden wapperde, had dezelfde kleuren als aan de andere kant van de zee. De mensen waren ook even arm en onderdrukt als de mensen aan de andere kant van de Golf. Hun koning woonde in Stockholm, dat het centrum van het rijk vormde. Het parlement daar stelde wetten in die ook op hun akkers, in hun bossen en onder hun dak golden. Dezelfde kerk riep hen 's zondags met klokgelui naar de mis, waar dezelfde geestelijkheid godsvrucht en moraal in stand hield. En dezelfde uitvindingen, machines en moderniteiten vonden langzamerhand ook hun weg naar de Sorolahoeve.

De familie Sorola was Finstalig en toen op 30 juli 1863 in Tavastehus de taalverordening werd ondertekend, loofden ze God. In die taalverordening had de keizer bevolen dat de Finse taal in de loop van twintig jaar een officiële taal zou worden binnen het onderwijs, de ambtelijke instanties en de rechtspraak, naast het Zweeds. Vanaf de publicatiedatum zouden belangrijke documenten in het Fins ingediend mogen worden bij de autoriteiten en de rechtbanken. Toen Alexander II in dat jubeljaar de volksvertegenwoordigers bijeenriep voor een landdag, werd in de kerkdienst die eraan voorafging de preek ook in het Fins gehouden. In de zaal barstten de mensen van opluchting in snikken uit, iets waarover vandaag de dag nog altijd wordt gesproken, want ze slikten

hun tranen met grote moeite even snel in als dat ze waren gekomen, aangezien de Finstaligen een slag mensen waren dat liever geen grote emoties toonde.

Door alle verschillende wetten over ruilverkaveling heen bleef de Sorolahoeve in de familie. Wel was bij de grote verkaveling in 1781 de akker gesplitst en het hoofdgebouw was tot ontwikkeling gekomen, omgeven door eigen grond en huizen in de nabijheid. In het begin van de twintigste eeuw zouden de huizen rond de boerderij in het bezit zijn van de tantes Irma, Anni, Enni en Signea. De vijfde en jongste zus, Tyne, woonde nog in het grootste huis, de boerderij van hun ouders, want zij had ze niet meer allemaal op een rijtje na een bevalling. Op deze boerderij regeerde vader Viljo, nadat de zesde en oudste tante, Viljo's vrouw Siiri, in het kraambed was gestorven. In het grote huis woonde ook Sannatante, die er na de laatste verkaveling als *syting* was gebleven. Dat wilde zeggen dat ze al haar bezittingen had afgestaan in ruil voor levenslange verzorging. Maar ze had niet alleen rechten, ze had ook plichten.

Sannatante werd als een levenswijze vrouw gezien. Zij droeg de geschiedenis van zowel Finland als de familie. Als Sannatante naar vervlogen tijden werd gevraagd, vertelde ze daar graag over, en als ze dat deed, had ze het ook altijd over de vrouwen, zoals zij hun geschiedenis kende. Daarbij sprak ze ouderwets en christelijk.

De familie Sorola stamde uit de zestiende eeuw. Op oude kaarten is de haakse bocht nog te zien en de beek die langs de plek stroomde die de voorvaderen ooit als woonplaats hadden uitgekozen. De beek heette Sorja, maar in de zeventiende eeuw ging hij Sorjajoki heten, aangezien hij breder was geworden en van een ongekende schoonheid, zoals hij daar majesteitelijk door het landschap gleed. Het stille water tussen de stroomversnellingen leek rechtstreeks in contact te staan met de hemelse Vader. Ook nu loopt er nog een karrenspoor achter de eest langs en het water van de moddersloot ruikt nog altijd raar. Om het mooie rode huis heen staan de stal, de schuur, de loods en de timmerwerkplaats, en het geheel is zo gebouwd dat er bescherming is tegen wolven en andere roofdieren. Met een stenen beschoeiing, wallen en een poort in twee delen.

De leden van de familie Sorola hadden een passie voor muziek en ze waren godvruchtig. Ze gingen trouw naar de kerk en baden voor het eten. De kinderen werden naar de zondagschool gestuurd en ze werden

geconfirmeerd. Vrouwen en mannen trouwden in de kerk en de familie huldigde de overtuiging dat God door zijn geest kracht en hoop gaf. God was bij hen op de mooie en moeilijke momenten van het dagelijkse leven. De Heilige Schrift stond voor leven en voor regels en ze leefden naar de twee voornaamste: zedelijkheid en nuchterheid.

In de burgeroorlog van 1917-1918 kwam de familie Sorola aan de kant van de Witten te staan, aangezien ze net als vele anderen de oorlog als een vrijheidsstrijd zagen, ook al vond Sannatante dat niemand van boerenkomaf echt kon weten of het wel klopte dat de Roden het land in het verderf wilden storten, of dat ze zich alleen aan hun armoede en valse vrijheid wilden ontworstelen. Lauri, die aangetrouwd was, vocht in deze oorlog aan de kant van de Witten.

Aan een aantal zonen van de familie Sorola was een medaille uitgereikt voor dapperheid in oorlogssituaties. Moedige mannen uit de familie Sorola hadden tijdens de grote oorlog tegen de Russen gevochten. Maar de grote trots van de familie was toch boer Sota-Simon, die in 1808 met zijn zwaard Russen had gedood. Rusland was toen met grote troepeneenheden opgerukt naar het in die tijd Zweedse Finland. Sota-Simon vond de Zweedse koning Gustav IV Adolf een naïeve sukkel, die de oorlog had verloren omdat hij dacht dat de Russische troepenverplaatsingen tactiek waren en een drukmiddel in het geopolitieke spel. Bij het graf van Sota-Simon wordt nog steeds om de vijf jaar een krans gelegd, als de familie Sorola bij elkaar komt voor een familiefeest.

De familie Sorola had na slechte jaren en misoogsten een paar keer zowel hun huis als hun streek opnieuw moeten opbouwen. Van nabij hadden ze velen de hongerdood tegemoet zien gaan, ze hadden gezien dat overlevenden voor de staat sloten moesten graven. Zo was het kanaal tussen Sorja en Nitvik tot stand gekomen.

Sorola was in het grote hongerjaar 1867 de productie van zowel molenstenen als jachtgeweren en andere wapens kwijtgeraakt. Een kwart van de mensen was overleden en de doden hadden langs de dorpsweg gelegen. Voor het merendeel vrouwen en kinderen. Sannatante, die toen zelf dicht bij de dood was geweest, zag het als haar taak om de omgeving van dat feit op de hoogte te stellen, en van andere dingen die vrouwen troffen. De dochters van de doofstomme hadden beide ouders verloren. De vrouw van de molensteenhouwer was inwonend werkster geworden bij haar eigen burens. De vrouw van de wapensmid had de roggedag en nacht bewaakt, zodat de hongerende mensen hun eigen-

dom niet zouden oogsten. Ze hadden haar op haar knieën op de akker gevonden met een schep in haar hand.

Onder het spanendak leidde de familie Sorola haar leven. De landbouwkalender en het weer bepaalden het werk van de dag. En als de maan goed stond en de Here hun welgezinnd was, gaf de akker de onontbeerlijke rogge, zodat de familie het weer een jaar overleefde. Behalve geboortes, sterfgevallen en branden veroorzaakt door blikseminslag was er geen andere variatie dan de oorlogen en de jaargetijden. Oorlogen en misoogsten leken elkaar bij periodes af te lossen in dit Österland. Soms werd iedereen in het dorp die tot werken in staat was opgeroepen voor militaire dienst. Mannenwerk werd dan vrouwenwerk. De vrouwen leegden poeptonnen, zaagden planken en droegen brandhout, ook als ze zwanger waren. Door het zware werk kregen ze na verloop van tijd mannelijk gespierde bovenarmen. Ze schrokken er ook niet voor terug om comfortabele mannenkleden aan te trekken en ze reden even vaardig met paard-en-wagen als welke man dan ook. Eigenlijk was geen enkele taak de Sorolavrouwen vreemd.

De Sorolavrouwen stonden bekend om hun pronte boezem en hun gecompliceerde bevallingen. Vooral de dochters hadden een neiging om met hun voeten of hun stuitje naar voren geboren te worden.

Het dorp Sorja lag een dagreis verwijderd van de stad Vasa, waar al vroeg een zeep-, een suiker- en een ijzerfabriek waren. De katoenfabriek met haar hoge pijp stak boven alle andere fabrieken uit. Van deze industrieën wist de familie niet veel, want ze bezochten in de stad zelden iets anders dan het marktplein, waar ze knolgroenten, manden en boerenkaas verkochten. Nieuwe ontdekkingen bereikten hen via rondreizende marskramers, die als ze stoffen, gereedschap en medicijnen verkochten, ook over de grote wereld vertelden. Over de schepen die zonder zeil naar Amerika voeren, die in plaats daarvan een stoommachine met honderd paardenkrachten hadden. Over loterijen, hoedenmakerijen en lunchrooms. De familie las één krant, de *Wasa Underrättelser*, die drie keer in de week verscheen en alleen naar het platteland gebracht werd als tante Signea naar de markt was geweest. Dan werd het nieuws voorgelezen door de tantes, die het vaak staande bij de put bespraken.

De familie Sorola werd in de loop der tijd een welgestelde familie. De familiechroniek vermeldt artsen, een aantal priesters, een proost en een tandarts. Je kon er ook architecten, leraren, handelaren en verschil-

lende soorten woordvoerders en voorzitters vinden. Veel leden van de familie emigreerden naar Afrika, Nieuw-Zeeland en Amerika. Kaarle Konrad ging werken bij het spoor, als seinmeester, en Mats Mikko werd winkelmanager. Maar door de eeuwen heen bleef er altijd een telg van de familie in het moederhuis wonen. Zolang het ging, bewerkten ze de aarde.

In 1905, het jaar waarin Hilda, de hoofdpersoon van dit verhaal, werd geboren, brak er in Rusland na de nederlaag in de Russisch-Japanse oorlog een grote staking uit, die zich uitbreidde naar Finland. De staking duurde van 30 oktober tot 6 november en legde de activiteiten in fabrieken, rijksdiensten en scholen in het hele land plat.

Sannatante grapte dat Hilda de politieke situatie had veranderd. Zij had de leiders van verschillende politieke kampen samengebracht. Want voor het eerst in de geschiedenis kwamen constitutionelen en socialisten bijeen voor gezamenlijk overleg. Daar wist Hilda niets van, toen het groengele water langzaam tussen de benen van haar moeder Tyyne naar buiten sijpelde. Ze wist ook niet dat ze haar familie, haar roemrijke boerengeslacht, en het godvruchtige dorp Sorja zou moeten verlaten om in de havenstad Vasa de eerste fabrieksarbeidster van de familie te worden. Evenmin kon ze vermoeden dat ze het stuk grond zou verliezen dat haar voorvaderen aan alle komende telgen van het geslacht Sorola hadden willen nalaten, of dat ze haar leven zou eindigen in een naamloos graf in een ander land dan dat waarin ze was geboren.

Tyyne strekte zich uit over de tafel om de vetvlek met haar duimnagel weg te wrijven, toen ze de tik hoorde en het groengele water tussen haar benen door naar buiten druppelde. Misschien was het niet haar baby. Misschien was die dood. Ja, die was vast dood. Vader is weg, kind is weg, mompelde ze al wrijvend.

De oliehouder was tot de helft gevuld. Ze stelde de vlam bij, terwijl ze jammerde als een zeug. Als ze het kreunen onderdrukte, antwoordde de pijn met volle kracht. Puffend stelde ze de walmende vlam nog eens bij, en God was barmhartig, haar lichaam kreeg even rust. Petroleum was zo duur, zo moeilijk te krijgen. Vader weg. Kind weg. De pijn knipte haar gedachten af, zoals de schaapscheerdersschaar de wol afknipt. Ze klemde haar tanden op elkaar en blies tussen haar lippen door. Ze smoorde de ene kreun na de andere. Ze ijsbeerde, zat, stond, ijsbeerde. Als er een kind wordt geboren, moet het schoon zijn. Het roet moet zijn weggeveegd en er moet water zijn gehaald. De kasten moeten vol zijn met geborduurde lakens en slopen, en de handdoeken moeten gevouwen zijn. Nee, het was nog niet zover, maar het kwam nu wel, het dode kind. Vader is weg. Kind gaat ook weg.

Ze wreef weer over de tafel en daarna over haar slapen. Voordat het kind wordt geboren, moet die vetvlek weg. Voordat het kind wordt geboren, moeten de gedachten weg. Sannatante had gezegd dat het kind leefde. Maar ze wist het. Ze wist het wel. Kind is weg. Ze had ook hout moeten halen. Als het een jongetje werd, moest hij op de boerderij werken. Werd het een meisje, dan moest ze ook op de boerderij werken. Dat had ze gezegd, Sannatante.

De weeën volgden elkaar nu sneller op. Tyyne sloeg het van lompen geweven vloerkleed opzij. Ze ging liggen, jammerde en gromde. Het bloederige vocht stroomde uit haar weg. Pijn, even rust, en toen kwamen ze, de persweeën. Ze liet haar lichaam meebewegen. Maar het ging niet. Dat was niet raar, helemaal niet raar. Ze had de koe een dood kalf ter wereld zien brengen. Nu wilde ze het kind er met haar blote handen uit trekken. Het eruit snijden. Beuken, slaan. Ze wilde het uitschreeuwen. De tijd ging door en de zon wierp zijn koele avondlicht over daken

en wanden. Het daglicht verdween stapje voor stapje, werd avondschemering. Tyne hinkte. Tyne bad. Tyne stond stil in een ritmisch zwijgen. Toen ging haar lichaam omlaag en haar gezicht ging omlaag. Ze blies de lucht uit en ging op handen en voeten zitten en het kind floept eruit.

Een meisje, nog een meisje op deze aarde. En ze was verkeerd om gekomen. Het kindje lag op de vloer, het lag daar op de vloer. Het krijste niet, het ademde niet. Tyne wendde haar gezicht af van het kindje. Sannatante kwam toegesnel. Heer, erbarm U. Hoe kon ze het hebben gemist, ze had het nog zo beloofd.

Het meisje op de vloer zag blauw. Sannatante hurkte, legde het kindje op haar schoot, wreef over de rug van het kindje. Toe maar, zei ze, toe maar.

Toen kwam de schreeuw. Toen ademde het kindje.

Toen Sannatante het kindje in Tyynes armen wilde leggen, schoot Tyynes hand uit.

Vader is weg, kind is weg.

Sannatante sloeg een kruisje. Onze Vader, die in de hemelen zijt. Ze probeerde het nog eens. Maar nee, het was niet in orde. Ga weg, zei Tyne. Ga weg. Verlos ons van den boze! Sannatante keek radeloos om zich heen. Ze pakte het meisje op en drukte het tegen zich aan. Onze Vader. Verlos ons.